

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 6, p. 138-158, December 2012

**MÜSLÜMAN KARDEŞLER ÖRGÜTÜ'NÜN SON DÖNEMDE
ORTADOĞUDAKİ ETKİNLİĞİ VE SİYASETİ**

*THE EFFICIENCY AND POLICY OF MUSLIM BROTHERS ORGANISATION IN
THE MIDDLE EAST IN RECENT YEARS*

Dr. Yeşim DEMİR

Kamu İhale Kurumu, Türkiye Cumhuriyeti ABD

Abstract

The fact that the Middle East remained under colonial administration, and that the existence of authoritarian regimes that oppressed the people aided by the West have, over time, led to public discontent. The right to request more say in management as the requirement of democracy and deterioration of the economic situation and the demands of freedom caused the protest movements, known as the Arab Spring, and created domino effect in the region.

The Muslim Brotherhood, known as the “state” in the state, whose main objectives are the unity of Muslims in order to build an Islamic state in the countries, continued its activities in every period. Establishing schools, hospitals, factories and mosques, acting as non-governmental organizations, they made their presence feel in the political arena as well as in all areas. The Muslim Brotherhood avoided any movement against the regimes they have thought they couldn't overthrow, but on occasion they have attempted to overthrow the governments they thought they were weak. Developments taken place in the Arab Spring has been the indicator of this process.

In the event that Muslim Brothers, who are seen for some as the sound of Arabian Community, the symbol of Islamic values and for some else seen as the rise of political Islam that threatens the democracy, come to power, anxiety and concern about the sort of policy that Arab Spring will follow in accordance with the basic discourses is rising. Although it is not obvious that “Pluralism”, “Democracy” and “Freedom” factors bringing together all the dissident sections against the ruling dictatorship will certainly solve the problems in the area in the process of the Arab Spring, it reveals that “Pan-Arabism”, “Islam” and “Democracy” concepts will be essential in the following process.

Key Words : Muslim Brotherhood, Political Islam, Arabian Spring, Syria, Egypt.

Öz

Ortadoğu'nun uzun yıllar sömürge altında kalmış olması ve Batı'nın desteğini alarak halkını baskı altında tutan otoriter rejimlerin varlığı, zaman içerisinde halkın hoşnutsuzluğuna sebep olmuştur. Demokrasinin gereği olan yönetimde daha çok söz hakkı isteği, ekonomik durumun kötüye gitmesi ve özgürlük talepleri, Arap Baharı olarak tanımlanan ve bölgede domino etkisi yaratan protesto hareketlerinin gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Arap Baharı'nın önemli aktörlerinden olan ve buldukları ülkelerde “*devlet içinde devlet*” olarak anılan Müslüman Kardeşler, temel hedefleri olan İslam devleti ve Müslüman birliğini kurmak için hemen her dönem faaliyetlerini sürdürmüştür. Sivil toplum kuruluşu gibi hareket ederek okul, hastane, fabrika ve cami kurarak her alanda olduğu gibi siyasi alanda da varlıklarını hissettirmiştir. Müslüman Kardeşler, devremeyeceklerini düşündükleri rejimlere karşı hareketten kaçınmışlardır ancak, fırsat buldukça zayıf gördükleri yönetimlere yönelik devirme girişiminde bulunmuşlardır. Arap Baharı sürecindeki gelişmeler bunun göstergesi durumundadır.

Bazıları için Arap halkının sesi, İslami değerlerin simgesi olarak görülen, bazıları tarafından da demokrasiyi tehdit eden siyasal İslam'ın yükselişi olarak görülen Müslüman Kardeşlerin iktidara gelmesi durumunda, Arap Baharının temel söylemlerine uygun olarak nasıl bir politika izleyeceği merak edilmekle birlikte endişe de yaratmaktadır. Arap Baharı sürecinde tüm muhalif kesimleri egemen diktatörlüklere karşı bir araya getiren “*çoğulculuk*”, “*demokrasi*” ve “*özgürlük*” etmenlerinin bölgedeki sorunları kesin olarak çözeceği belli olmasa da, bundan sonraki süreçte “*Pan-Arabizm*”, “*İslam*” ve “*demokrasi*” kavramlarının vazgeçilmez olacağını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Müslüman Kardeşler, Siyasal İslam, Arap Baharı, Suriye, Mısır

Giriş

Batılı güçlerin bölgedeki politikaları dışında, devlet yönetim anlayışının gelişmemesi tarih boyunca Arap halkı üzerinde etkili olmuştur. Halkın, hoşnutsuzluğunu ifade edebileceği hukuki yapıya sahip kurumsal kanalların olmaması, Arapların kendi görüşlerini ifade etmek için yeni yollar aramasına yani sokak siyaseti geliştirmesine neden olmuştur.

Tunus'ta “*Yasemin Devrimi*” ismi verilen protesto hareketleri, Batılı gözlemcileri olduğu kadar Arap yöneticileri de şaşırtmıştır. Çünkü Arap yöneticiler, Batının desteğini alarak, halkına yaptığı baskı ile totaliter yönetim anlayışının devamını sağlamıştır. Ancak Yasemin Devrimi sonrasında Mısır, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de ortaya çıkan kitlesel protesto hareketleri Arap yöneticiler ile batılı müttefikleri arasındaki güvensizliği ortaya çıkarmıştır.

İran'da 2009 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine hile karıştırılması, sonrasında ortaya çıkan demokratik hareketlerin yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur. “*Sosyal adalet*”, “*demokrasi*” ve “*ulusal onur*” endişesi ile ortaya çıkan gösterilerde, geleneksel yöntem dışına çıkılarak boykot kampanyaları ve internet gibi bilgi teknolojisi de kullanılmıştır. Ancak, teknoloji tek başına etkili olmamıştır. Bölge geneline bakıldığında son

yıllarda toplum yapısı da hızlı bir değişim göstermiştir. Okur-yazarlık ve eğitim seviyesinin artması ile eğitilmiş bir sınıf ortaya çıkmıştır. Üniversitelerden bilgi ve beklentiler içinde mezun olan gençler kendilerinden önceki kuşaktan farklı olarak artan talepleri sonucu, var olan sisteme karşı çıkarak savaşılabilecekleri düşüncesi içinde olmuşlardır. Eğitilmiş ama ekonomik açıdan kötü durumdaki kesim yeni bir yoksul orta sınıfı oluşturmuştur. Bu orta sınıf, 1980'li ve 1990'lı yıllarda bölgede demokratik olmadığını düşündükleri hükümetlere karşı İslami söylemlerle harekete geçmiştir¹.

Arap Baharı sürecinde Arap milliyetçilerini, İslamcılarını, liberallerini ve solcularını egemen diktatörlüklere karşı bir araya getiren etmenler, “çoğulculuk”, “demokrasi” ve “özgürlük” olmuştur. Devrim hareketinin, bölgedeki sorunları kesin olarak çözeceği belli olmasa da, bundan sonraki süreçte “Pan-Arabizm”, “İslam” ve “demokrasi” kavramları vazgeçilmez olacaktır².

Mısır'da kurulmuş olan ve Arap Baharı'nın ayrılmaz parçası olarak ortaya çıkan Müslüman kardeşler örgütü, İslamcı hareketlerin Tunus, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Basra körfezi ülkelerinde yeniden doğması ve yayılmasına sebep olmuştur³.

Müslüman Kardeşler, bazıları için Arap halkının sesi, İslami değerlerin simgesi olarak görülürken, bazıları tarafından da demokrasiyi tehdit eden siyasal İslam'ın yükselişi olarak görülmektedir⁴.

Müslüman Kardeşler, bu devrimlerde buldukları ülkelerde hükümet tarafından bir misilleme yapılması korkusuyla çekimser kalarak gösterilerin ilk zamanlarında doğrudan rol oynamamışlarsa da bundan sonra buldukları ülkelerde yönetimde söz sahibi olmak istedikleri görülmektedir. Şöyle ki, ABD'nin Ortadoğu'da, siyasal İslam'ın yanı sıra aşırı terörist grupları da desteklemesi Irak, Suriye ve Mısır'da görüldüğü gibi, kendisini iktidarın muhtemel mirasçısı olarak gören Müslüman Kardeşlerin ve diğer güçlerin bu ülkelerde rejim değişikliği için çabalamaları bölgede sürekli savaş durumunun önemli bir nedeni olmuştur⁵.

Müslüman Kardeşler Örgütü (İhvan-ı Müslimin)

Mısır'da, Demokratik ve laik Wafd Partisi'nin yolunu engellemek için İngiltere ile monarşi tarafından desteklenen⁶ ve Hasan el-Benna tarafından kurulan Müslüman Kardeşler Örgütü (İhvan-ı Müslimin), 1927 yılında Mısırlı Gençler Cemaati olarak kurulmuş, 1928 yılında Müslüman Kardeşler ismini almıştır. Örgüt, 1928–1938 yılları arasında daha çok tebliğle uğraşmış ve bu tarihten sonra şiddet eylemlerine yönelen bir hareket olmuştur. Örgüt hiyerarşisinin 1935'te şekillenmesi ve politik niteliğinin ise 1939'daki 5.kongresinde kabul edilmesi ile ülkedeki diğer siyasi partilerin tümü batıl ilan edilmiştir. Örgüt içinde, izci ve spor birimleri oluşturulmuş; siyasi, sosyal, eğitimsel ve dini alanda yapılacak ıslahat projeleri belirlenmiştir⁷.

¹Asef Bayat, “A New Arab Street in Post-Islamist Times”, http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2011/01/26/a_new_arab_street

² www.aljazeera.com/programmes/empire/2011/04/201141474839623627.html

³Sherifa Zuhur, “A Hundred Osamas: Islamist Threats And The Future of Counterinsurgency”, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=636>

⁴ www.aljazeera.com/programmes/empire/2011/04/201141474839623627.html

⁵Robert Dreyfuss, “Political Islam vs. Democracy The Bush Administration's Deadly Waltz With Shiite Theocrats in Iraq and Muslim Brotherhood Fanatics in Syria, Egypt and Elsewhere”, http://www.tomdispatch.com/post/39971/dreyfuss_on_bush_s_deadly_dance_with_islamic_theocrats

⁶Samir Amin, “Political Islam in the Service of Imperialism”, <http://monthlyreview.org/2007/12/01/political-islam-in-the-service-of-imperialism>

⁷Faik Bulut, *İslamcı Örgütler 2*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009, s.49.

Müslüman Kardeşler, pek çok okul, hastane, cami ve fabrika kurarak aynı zamanda bir sosyal, siyasi ve dini birlik haline gelmiş, Benna'nın vizyonunu gerçekleştirecek bir organizasyon yapısı oluşturarak adeta “*devlet içinde devlet*” olarak anılır olmuşlardır. Benna, örgütü mevcut ağlara, özellikle cami ve sosyal yardım kuruluşları ile mahalli gruplara dayandırmıştır.

Müslüman Kardeşler, tamamen bağımsız örgütsel ekonomik alt yapısını geliştirerek, 1933 yılından itibaren sadece örgüt üyelerinin hisse alabileceği bir hisse senedi piyasası oluşturmuş, ilk kez ulusal ve uluslar arası düzeyde İslami bir bankacılık sistemi ve İslami bir ekonomik sistem kurmak için çalışmalar başlatmıştır⁸. Bu ekonomik faaliyetlerini, hayır kurumları ve din ile bütünleştirmeleri sayesinde muhaliflerin saldırılarından korunmuşlardır. Fakat bu durum çoğu zaman yıkıcı faaliyette bulunan teröristlere kaynak geliştirme, para transferi ve hukuka aykırı finans desteği konusunda kolaylık sağlamıştır⁹.

1938'den sonra politize olmaya başlayan Müslüman Kardeşler, saf bir İslami dünya talep ederek Batılılaşmayı ve dinden uzaklaşma sayılan laikleşmeyi reddediyordu¹⁰. Bu yüzden Benna'nın, “*İslam, hem ibadet, hem önderliktir; hem dindir, hem devlettir; hem ruhaniliktir, hem ameldir; hem namazdır, hem cihaddır; hem itaattir, hem yönetimdir; hem mushaftır, hem kılıçtır; bunların biri hiçbir zaman ötekenden ayrı olamaz. Ve hiç şüphesiz ki Allah, Kur'an ile men etmediğini Sultan ile önler.*”¹¹ diye tanımladığı temel İslam düşüncesini yaymak için çaba göstermişlerdir.

Müslüman Kardeşler amaçlarına ulaşıncaya kadar, İslami yönetimin gelmesi yönünde çalışmayan her lider, her parti başkanı veya kurul ile savaş halinde olacaklarını ve bu durumu bir daha barış kabul etmeyecek bir uzlaşmazlık olarak ilan edeceklerini belirtmişlerdir. Daha çok sivil toplum kuruluşu gibi çalışan örgüt, siyasetin dinin bir parçası olması ve İslam'ın, hem yönetilenleri hem de yönetenleri kapsamından dolayı siyasete atıldıklarını ancak hedeflerinde herhangi bir değişiklik olmadığını da vurgulamıştır¹².

Hasan el-Benna'nın temel hedefi, İslam devleti ve Müslümanların birliğini kurmaktır. Bunlara erişmek için öncelikle İslam toprakları özgürlüğe kavuşturulmalıydı¹³. Benna, toplumsal sorunların ve Müslüman dünyasının gerilemesinin suçunu öncelikle Avrupa emperyalizminde ve Batılılaşmış Müslüman elite buluyordu. Benna'ya göre, Mısır'daki liberal milliyetçiliğin başarısızlığı İsrail'in kurulması, Filistin topraklarında ki İngiliz işgali, işsizlik, yoksulluk ve yozlaşma gibi toplumsal olaylarda kendini gösteriyordu. İşgalcilerden kurtulmanın tüm Müslümanların görevi olduğunu, aynı biçimde İslami yönetimler kurulmasını engelleyen yöneticilere karşı çıkmanın da Müslümanlara farz olduğunu söylüyordu¹⁴.

Halifelığın, Mustafa Kemal Atatürk tarafından kaldırılmasının verdiği rahatsızlık nedeniyle halifelik konusunda ciddi atılımlar yaparak, bütün İslam toprakları ve özellikle de

⁸Selin Çağlayan, *Müslüman Kardeşler'den Yeni Osmanlılar'a İslamcılık*, 2.b., İmge Kitabevi, Ankara, 2011, s.169-170.

⁹Reuven Paz, “Targeting Terrorist Financing in the Middle East”, <http://www.e-prism.org/images/Courmayeur-final.pdf>

¹⁰ Çağlayan, *a.g.e.*, s.171.

¹¹ Hasan el-Benna, *Hatıralarım (Müslüman Kardeşler)*, 3.b.,Beka yay., İstanbul, t.y., s.266.

¹² *A.g.e.*, s.268-269.

¹³ Çağlayan, *a.g.e.*, s.187.

¹⁴ John L. Esposito, *Kutsal Olmayan Savaş İslamcı Terör*, Oğlak yay., İstanbul, 2003, s.71.

Arap toprakları arasındaki bağları güçlendirmek yönünde harekete geçmişlerdir¹⁵. Benna, Şiiilik ve Sünnilik arasındaki uçurumun kapatılmasının önemine değinerek, Müslüman Kardeşlerin görevinin de, Müslümanlar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırarak, İslam birliğini engellemeyi amaçlayan İslam düşmanlarını önleyecek tüm çabalara katılması olduğunu, “İslami sekteler arasındaki bölünmeler sona erdirilmelidir ki, şeriat uygulanabilsin ve İslam’ın ihtişamı yeniden yerine gelebilsin.” sözleri ile vurgulamıştır¹⁶.

Müslüman Kardeşler, İslam devleti ve İslam toplumu kurma hedefinden sapmadan sadece yöntem değiştirerek, gerek hükümet değişikliğinde, gerekse toplumsal dönüşümlerde eylemlerde bulunmaktan da geri kalmamışlardır. Öncelikle, İslamcılığı tabana yayarak devleti tabandan kuşatmayı ve iktidarı bu yolla almayı planlama yoluna giderek kendilerini, halkın eğitilmesi, uyandırılması, kamuoyunun değiştirilmesi ve insanlar arasında cihad fikrinin yaygınlık kazanması konusundaki çalışmalara yöneltmişlerdir¹⁷. Ancak Müslüman Kardeşler, cihat fikrini, devlet yapısını yıkmak yerine Batılılara karşı kullanmayı tercih etmişlerdir¹⁸.

Filistin sorununun ortaya çıkması ve Müslüman Kardeşlerin bu sorun ile ilgilenmesi örgütün toplum içinde saygınlık kazanmasını sağlamıştır¹⁹. 1944 yılında, Mısır’ın hemen her yerinde örgütlenen Müslüman Kardeşler, 1930’lu yıllarda sömürgeci İngilizlere karşı millî seferberlik kampanyalarında önemli rol oynamıştır. Yine aynı dönemde çoğunluk partisi konumundaki Vafd’a karşı, Kral ile ittifak yapmıştır²⁰.

Müslüman Kardeşler Örgütü, 1940’lı yıllarda özellikle 1945’te, örgütsel yapısını sağlamlaştırdıktan sonra, tam anlamıyla siyasi bir parti konumuna kavuşmuştur. Böylece, 1941 yılındaki parlamento seçimleri için kendi adaylarını göstermiştir²¹. Müslüman Kardeşlere yönelik ılımlı tavır ile toparlanmalarına meydan veren Enver Sedat, dini bir anlamı olan İhvan ibaresini silmeleri ve eskiden kurdukları gizli aygıtı* lağvetmeleri halinde siyasi bir parti kurulmasına izin vereceğini bildirmiş; fakat örgüt ileri gelenleri, bu öneriyi reddetmiştir. Aslına bakılırsa, ülkede sivil toplum kuruluşu gibi, eğitimden kültüre, ticaretten siyasete hemen her alanda faaliyet gösterebiliyor, kurdukları lobiler sayesinde de siyasi karar mekanizmalarını ve partiler arası dengeleri etkileyebiliyorlardı²².

Müslüman Kardeşler, resmen siyasi arenaya çıktıktan sonra bir yandan İngiliz askerlerinin ülkeden ayrılması, bir yandan da sosyal reformların yapılması yönünde çağrıda bulunmak amacıyla mitingler düzenlemişlerdir. Bunların sorumlusu olarak görülen Benna ve diğer Müslüman Kardeşler liderleri tutuklanmış, örgüt toplantıları da yasaklanmıştır. Ancak, II. Dünya Savaşı ile ilgilenen hükümet, tutukluları serbest bırakmıştır. Bu durum, Müslüman Kardeşlerin daha da güçlenmesini sağlarken, örgütün gizli askeri gücünü de açığa çıkarmıştır.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra, İngiliz işgaline ve Mısır Hükümeti’nin politikalarına karşı muhalefetini artıran Müslüman Kardeşlerin, 1954 yılında Cemal Abdülnasır’a karşı başarısız suikast girişimi, örgüt ile Nasır arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur.

¹⁵ el-Benna, *a.g.e.*, s.385.

¹⁶ Çağlayan, *a.g.e.*, s.188.

¹⁷ el-Benna, *a.g.e.*, s.267.

¹⁸ Bulut, *a.g.e.*, s.62.

¹⁹ Ziad Munson, “Islamic Mobilization: Social Movement Theory and The Egyptian Muslim Brotherhood”, www.academics.eckerd.edu/moodle_support/ecU

²⁰ Bulut, *a.g.e.*, s.49.

²¹ Bulut, *a.g.e.*, s.49; Ziad Munson, “Islamic Mobilization: Social Movement Theory and The Egyptian Muslim Brotherhood”, www.academics.eckerd.edu/moodle_support/ecU

*Mısırlı Müslüman gençlere, sözde Filistin’i kurtarmak ancak gerçekte rejimi devirmek amacıyla verilen askeri eğitim.

²² Bulut, *a.g.e.*, s.50-51.

Müslüman Kardeşlerin Nasır tarafından baskı altında tutulması, tersine radikal cihat örgütlerinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Nasır'ın, 1960'ların sonunda Müslüman Kardeşleri görünürde etkisizleştirmesi, Enver Sedat döneminde radikal grupların çoğalmasıyla yok olmuş²³, Nasır'ın ölümünden sonra, CIA ve Enver Sedat'ın organizasyonu ile sürgündeki örgüt üyelerinin dönüşleri başlamıştır²⁴.

1949 yılında, Müslüman Kardeşlerin liderlerinin tutuklanması ve örgütün feshedilmesini sağlayan Başbakan Mahmut Fehmi Nakraşi'nin öldürülmesinin sorumlusu görülen Benna, suikast sonucu öldürülmüştür²⁵.

İslamcılar tarafından bölücü olarak nitelendirilen Arap milliyetçiliği, 1950-1960'lı yıllarda Batı'nın Ortadoğu'daki çıkarlarına yönelik de tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Bu algı ABD ve İngiltere'nin, İslamcıları, milliyetçi Arap yönetimlerine ve Sovyetler Birliği'nin bölgedeki çıkarlarını zayıflatma yönünde silah olarak görmesine sebep olmuştur. Nitekim İran ve Suriye'deki liderleri devirmek, Mısır'daki siyasi ortamı kendilerine göre düzenlemek amacıyla gizli operasyonlar düzenlemişlerdir. Şöyle ki, 1950'lerin sonlarında Mısır'da Nasır yönetimine karşı Müslüman Kardeşler örgütüne para sağlayan ABD, Vehhabi görüşünü* benimseyen Suudileri de aynı şekilde muhalefet etmeye zorlamıştır. İsrail de, İslamcıların Milliyetçilere göre daha rahat yönetilebilir oldukları inancı ile 1960'lı yıllarda, Mısır'daki Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Filistin kanadı olarak kurulan Hamas'ın lideri Şeyh Ahmet Yasin'i hapisten çıkarıp örgüte para aktararak, Yaser Arafat önderliğindeki FKÖ'ye karşı bir araç olarak kullanmayı amaçlamıştır²⁶.

1950-1960'lı yıllar boyunca devam eden Batı kaynaklı milliyetçi anlayışa sahip yönetimlere duyulan hoşnutsuzluk sonucu Mısır, Libya, Suriye, Sudan, Irak ve Cezayir'de iktidarlar devrilmiş, yeni yönetimler ortaya çıkmıştır. Yeni yönetimlerin de popülist bakış açısıyla, Arap ve İslami kökenlere vurgu yapan kapsamlı toplumsal reform vaatleri bir bakıma, Arap milliyetçiliği veya sosyalizmi ile benzerlik gösteriyordu. Bu popülist yaklaşımların yanı sıra bir yandan da Müslüman Kardeşler, Suriye, Ürdün, Filistin, Mısır ve Sudan'da onbinlerce taraftar topluyordu. Özellikle Mısır'da, hem Arap milliyetçilerinin hem de Müslüman Kardeşlerin, İngiliz işgaline yönelik karşıt tutumları, Arap dünyası ve dışındaki birçok insana umut veren hareketler olmuştur²⁷.

1967 Arap- İsrail Savaşı sonrası kargaşa içine düşen Arap dünyasında, itibar kaybeden milliyetçi rejimler devamlarını sağlayabilmek için şiddete başvurarak diktatörlükle istikrar sağlayabilmişlerdir²⁸. Bu duruma tepki olarak Müslüman Kardeşler, 1970'li yıllarda Seyyid

²³Esposito, *a.g.e.*, s.76,82; Çağlayan, *a.g.e.*, s.206-207.

²⁴Samir Amin, "Political Islam in the Service of Imperialism", <http://monthlyreview.org/2007/12/01/political-islam-in-the-service-of-imperialism>

²⁵Ziad Munson, "Islamic Mobilization: Social Movement Theory and The Egyptian Muslim Brotherhood", www.academics.eckerd.edu/moodle_support/ecU

*Vehhabi görüşü, 1960'larda Arap milliyetçiliği ve sosyalizm tehdidine tepki olarak uluslararasılaştı. Petrodolarlarla, özellikle 1973 yılındaki petrol ambargosundan sonra fırlayan gelirlerin sağladığı zenginlikle desteklendi. Suudi Arabistan ve diğer monarşiler, Nasırcılık ve genelde kitleler için bir toplumsal devrim sözü vererek ve tutucu Arap monarşilerini suçlayarak iktidara gelen radikal Arap sosyalist hükümetleri tarafından tehdit ediliyordu. Bknz. Esposito, *a.g.e.*, s.134.

²⁶Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, 2.b., Profil yay., İstanbul, 2010, s.282-283.

²⁷Esposito, *a.g.e.*, s.107-108.

²⁸Haluk Gerger, *ABD-Ortadoğu-Türkiye*, 2.b., Ceylan yay., İstanbul, 2006, s.361.

Kutub'un düşüncelerinden esinlenerek daha radikal bir İslamcı yol izlemiştir²⁹. Şöyle ki, Kutub, mevcut rejimler yerine, Müslüman Kardeşlerden Afgan İslamcılara kadar her yerde rastlanabilen “*Anayasamız Kuran'dır*” sloganı ile “*ilahi egemenlik*” temelli rejimler kurma yönünde örgütü görevlendirmiştir³⁰.

Müslüman Kardeşler, çeşitli meslek birliklerindeki önderlik rolleri ile siyasi olarak ön plana çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşu gibi hareket etmeleri, militan İslamcılardan kendilerini belirgin şekilde ayırmıştır. Hukuki ve yasal engeller nedeniyle kendi adıyla siyasi bir parti kuramayan Müslüman Kardeşler, Mısır'daki demokratikleşme sürecinde söz sahibi olabilmek için başka muhalif akımlarla ortaklaşa hareket etmiştir³¹.

Müslüman Kardeşler, devremeyeceklerini düşündükleri mevcut Arap rejimlerine yönelik bir harekâtı düşünmüş olsalar da, bu niyetlerini asla açıklamamışlardır. Yalnız fırsat buldukça ve kendilerini güçlü hissettikleri zamanlarda, zayıf gördükleri Arap yönetimlerini (Sudan, Cezayir, Tunus, Suriye gibi) devirme girişiminde bulunmuşlardır³².

Arap Baharı ile Arap ülkelerindeki demokratik dönüşümlere paralel olarak, iktidara geldiklerinde demokrasinin genel prensiplerine uyacaklarını taahhüt eden Müslüman Kardeşlerin, çeşitli ulusal ve uluslararası çevrelerde siyasi olarak etkinliğinin artması konusunda destekleyenlerinin sayısının arttığı görülmektedir³³. Bir örgüt yetkilisi 1999'da “*Biz dini bir parti kurmak istemiyoruz. İktidarı aldığımızda dini dayatmayacağız; devleti, sivil bir yapıya oturtacağız*” demiştir. Ancak, Müslüman Kardeşlerin din siyaset ayrımı Batılı anlamdan farklı olduğundan bu açıklama biraz çelişkili olmuştur³⁴. Ayrıca, demokratik seçim yoluyla iş başına gelmiş olan Hamas'ın silah zoruyla iktidarı tekeline alması ve Gazze'de bir devletçik kurması, çoğulcu yönetimin sorumluluğunu üstlenmeyen bu örgütün hala köktendinci olduğunu göstermiş olması diğer ülkelerdeki Müslüman Kardeşlerin imajını da zedelemiştir³⁵.

Bahar Devrimi havası içerisinde bazı ülkelerde İslamcıların iktidara gelmesi, sonuçları, 1950'li ve 1960'lı yıllarda yönetimde olan “*milliyetçi*” seleflerinin durumu gibi birbirleriyle ideolojik ve siyasi çekişme içinde olacağı (Sünni- Şii çatışması gibi) ihtimalini ortaya koymaktadır³⁶.

Suriye'de Müslüman Kardeşler

1920 yılından bağımsızlığını kazandığı 1946 yılına kadar Fransız mandasında kalan Suriye'de, 1963 yılına kadar yönetimde Sünni yöneticiler etkin olmuştur³⁷. Hükümet tarafından her 10 yılda bir nüfus sayımı yapıldığı ve son olarak 2004 yılındaki sayım verilerine göre, 21 milyon nüfusu olan Suriye'nin % 74'ünü Sünniler oluşturmaktadır. Aleviler, İsmaililer ve Şiiler de dâhil olmak üzere diğer Müslüman gruplar % 13'ünü oluştururken,

²⁹ Oliver Roy, *Siyasal İslamın İflası*, çev. Cüneyt Akalın, Metis yay., İstanbul, 2005, s.55.

³⁰ A.g.e., s.66; Faik Bulut, *Şeriat ve Siyaset*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008, s.92.

³¹ Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları, der. Ferhad İbrahim – Heidi Wedel, çev. Erol Özbek, İletişim yay., İstanbul, 2007, s.85; Faik Bulut, *İslamcı Örgütler 2*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009, s.51.

³² Bulut, a.g.e., s.62.

³³ Samir Amin, “Political Islam in the Service of Imperialism”, <http://monthlyreview.org/2007/12/01/political-islam-in-the-service-of-imperialism>

³⁴ Bulut, a.g.e., s.63.

³⁵ Samir Amin, “Political Islam in the Service of Imperialism”, <http://monthlyreview.org/2007/12/01/political-islam-in-the-service-of-imperialism>

³⁶ Fawaz Gerges, *Amerika ve Siyasal İslam*, 2.b., Anka yay., İstanbul, 2001, s.223-224.

³⁷ Tayyar Arı, “Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Orta Doğu Politikasının Analizi ve İlişkileri Belirleyen Dinamikler”, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, 3.b., Ankara Global Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2006, s.723.

nüfusun % 3'ünü ise Dürziler oluşturmaktadır. Çoğunlukla göç nedeniyle Hristiyan nüfusun % 8'lere düşmüş olduğu tahmin edilmesine rağmen çeşitli Hristiyan gruplar kalan nüfusun % 10'unu oluşturmaktadır³⁸.

Suriye'de, siyasal İslam'ın köklerinin 1920'lere kadar uzandığı görülmekle birlikte, Sünni temelli İslamcı oluşumlar ise 1930'larda başlamıştır³⁹. Bu oluşum içinde, Sünni kökenli Müslüman Kardeşler Örgütü, Mısır'daki Müslüman Kardeşlerin bir kolu olarak 1930'ların sonlarında bir cemiyet olarak kurulmuştur. Mısır'da olumsuz koşullar ve imkânsızlıklar içinde faaliyet yürüten Müslüman Kardeşlerden farklı olarak Suriye'deki Müslüman Kardeşler daha güçlü ve hazır imkânlarla⁴⁰ yoksul kesimin tersine ordu içerisinde örgütlenmeyi amaçlamıştır. Ancak, ordunun yapısının karışık din ve etnik kökenlerden oluşması bu hedefe ulaşmalarını engellemiştir⁴¹.

Suriye rejimine yönelik potansiyel tehdit oluşturan ve ilk lideri Mustafa Sibai olan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün ilk büroları, belli başlı kentlerde olmak üzere 1935 yılında açılmış, 1944 yılında ise bütün bürolar tek bir yönetim altında toplanmıştır⁴². Kurulduğu andan itibaren, siyasi bir parti gibi örgütsel yöntemler izleyen Müslüman Kardeşler, geniş kültürel, toplumsal ve ekonomik faaliyet yürüterek diğer İslami oluşumlardan farklı bir tavır sergilemiştir⁴³.

Mısır'daki Müslüman Kardeşler gibi benzer yöntemlerle, var olmanın tek yolu olarak İslami temelde ezilen kesimin sesi olma yolunda giderek, Ortadoğu'daki diğer İslami oluşumlar gibi komünizm ve sosyalizme karşı, başta ABD olmak üzere Batı Avrupa, Ürdün, Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi dünyadaki ve bölgedeki temel müttefiklerine yaslanmışlardır⁴⁴.

1950'li yıllarda, ülkenin iç politikasında önemli bir ağırlığının olmasının yanı sıra, 1957'de Müslüman Kardeşlerin merkezinin Mısır'da yasaklanması sonucu Suriye kolu, bölgedeki tüm Müslüman Kardeşler faaliyetlerinin karargâhı konumuna gelmiştir. Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) adı altında toplandığı 1958-1961 yılları arasında, hareket merkezinin Suriye olmasına rağmen, Mısır Hükümeti'nin doğrudan baskıcı ve tacizkar uygulamalarına maruz kalan Suriye yönetimi, 1958 yılında bu siyasi partiyi yasaklamıştır⁴⁵. Baskılar nedeniyle, 1960'lı yılların başından itibaren, Müslüman Kardeşler üyeleri ve sempatanları Avrupa'ya taşınmış, yavaş fakat istikrarlı şekilde cami, vakıflar, İslami örgütler ve iyi organize edilmiş geniş bir ağ kurmuşlardır⁴⁶.

Dinin, toplum ve devlet içindeki rolünü asgari düzeye indirgemesini öngören Baasçılık, Suriye'deki İslami hareketin belkemiği sayılan kentsoylu Sünni orta tabakayı

³⁸“Bureau of Democracy, Human Rights and Labor”, July-December, 2010 International Religious Freedom Report, http://www.state.gov/drl/rls/irf/2010_5/168276.htm

³⁹ Bulut, *a.g.e.*, s.200.

⁴⁰ *A.g.e.*, s.214.

⁴¹ *A.g.e.*, s.199-200.

⁴² Mustafa Balbay, *Suriye Raporu*, 2.b., Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2007, s.89.

⁴³ Bulut, *a.g.e.*, s.214.

⁴⁴ *A.g.e.*, s.220.

⁴⁵ *A.g.e.*, s.214.

⁴⁶ Lorenzo Vidino, “The Muslim Brotherhood's Conquest of Europe”, *Middle East Quarterly* Winter 2005, <http://www.meforum.org/687/the-muslim-brotherhoods-conquest-of-europe>

kendisine yabancılaştırmıştır⁴⁷. 1966'ya kadar devletin önemli kademelerinde Sünniler ağırlıkta iken Baas Partisi'ndeki iktidar paylaşımı, Sünni dengeyi bozacak nitelikte olmuştur. “*Bütün Müslümanlar birleşsin!*” sloganının Sünni bir Arap hareketi niteliğinde olması, Alevi, Dürzi ve İsmaililerin Müslüman Kardeşlerden uzak durmasına neden olmuş, köylü ve işçiler de Esad yönetimini desteklemiştir. Müslüman Kardeşlerin, İslam toplumunda Arap olma özelliğine vurgu yapması, Sünni fakat Arap olmayan Kürtlerin ve Türkmenlerin de örgütten uzak durmasına neden olmuştur⁴⁸.

Suriye'nin sosyal yaşamında önemli rol oynayan ve ülkenin dini atmosferine hâkim olan Sünniler, Lazkiye ve Tartus kentleri hariç genellikle bütün iş alanlarını da ellerinde bulundurmışlardır. Sünni toplumunun yapısına bakıldığında ise, diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi, Sünni liderlerin de muhafazakâr bir eğilimde olduğu görülmekle birlikte, kentli ve askerlik görevini yapan gençler arasında laiklik fikrinin yaygın olduğu dikkat çekmektedir. Toplumsal bağları Alevilere oranla pek güçlü olmamakla beraber, Sünniler arasında, siyasi ve dini alanlarda illegal faaliyet gösteren birçok örgüt vardır. Sünni örgütler arasında işbirliği sağlanamamış ve birleşik bir cephe kurulamamışsa da tek amaç, Alevi azınlığın hâkim olduğu Baas rejimini yıkararak, Sünni Müslümanları temsil edecek bir yönetim kurmak olmuştur⁴⁹.

Müslüman Kardeşler Örgütü, bütün Suriye'de özellikle Halep, Hama ve Humus'un içinde bulunduğu Kuzey-Batı Suriye bölgesinde etkili olmaktadır. Irak ve Ürdün tarafından desteklenen örgüte, Suudi Arabistan da mali destek vermektedir. Örgüt liderlerinden birçoğunun Suriye dışında Avrupa, Ürdün, Irak ve Körfez ülkelerinde faaliyet göstermelerinin yanı sıra son yıllarda Suriye'deki rejim aleyhtarı diğer gruplarla ilişkilerinin arttığı da görülmektedir. Elemanları, Sünni Müslümanlardan seçilen ve çoğunluğu genç ve yüksekökol mezunu olan örgüt, güçlü bir militan kadroya sahiptir⁵⁰.

Mısırlı Müslüman Kardeşlerden farklı olarak, Suriyeli diğer Sünni gruplar gibi Müslüman Kardeşlerin de orta tabakadan geldikleri, daha az eğitilmiş ve varlıklı oldukları görülmektedir⁵¹. Ekonomik varlıklarının temelini, mezhepçiliğe (Sünni) vurgu yapan farklı bir siyaset izleme yöntemiyle, orta tabakanın yanı sıra ticaret ve sanayi burjuvazisine dayamıştır⁵². Bu güce dayanan ve Baas Partisi'nin 1963'te iktidarı ele geçirmesinden rahatsız olan Müslüman Kardeşler, şehir esnafı içinde Baas karşıtı girişimlerde bulunarak, iktidarı devirmek üzere farklı yerlerde hücre tipi gizli örgütlenmelere gitmiştir⁵³.

Sünni çoğunluğun bulunduğu ülkede, Alevi azınlığın iktidarda olmasının yanı sıra, ticaret de 1920'lerden itibaren gayrimüslümlerin tekelinde olmuştur. Bu nedenle, Baas yönetimi ile Müslüman Kardeşler çatışmasının özünün, dinsel(Müslüman- Hristiyan) ve mezhepsel(Alevi- Sünni) unsurlardan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak, ekonomik açıdan bakıldığında, Müslüman Kardeşlerin kurucuları arasında softa tüccar ve esnafın varlığı, mali açıdan üyelerini devlete bağımlı olmaktan kurtarmıştır. Bu durumun yarattığı rahatlık, dindar eğilimli kent topluluğu (Hama ve Halep) ile daha yakın bağlar kurmasını sağlamıştır⁵⁴.

⁴⁷ Nisan 1947'de Mişel Eflak ve Selahaddin el Bittar tarafından kurulan Baas Partisi'nin programı, Fransız ve Alman ulusalçı düşüncülerinin fikirlerinin etkisiyle hazırlanmıştır. Partinin fikir babası Eflak, İslamı bir din olmaktan çok bir uygarlık olarak kabullenip sunmuştur. Bulut, a.g.e., s.203.

⁴⁸ A.g.e., s.221.

⁴⁹ Balbay, a.g.e., s.140.

⁵⁰ A.g.e., s.89-90.

⁵¹ Bulut, a.g.e., s.213.

⁵² A.g.e., s.222.

⁵³ A.g.e., s.216.

⁵⁴ A.g.e., s.212-213.

Hafız Esad rejiminin, ekonomide liberal ve popülist bir dağıtım politikası izlemesi, 1963 yılında da bankaları devletleştirerek kapitalizm ve feodalizme karşı mücadelesi, kentsel toplumun büyük bir kısmını tatmin etmişti; fakat 70'li yılların sonlarına doğru ekonomik gelişme durgunlaşmıştır. Rejimin ileri gelenleri, yüksek rütbeli subaylar, yolsuzluğa batmış devlet burjuvazisi ve onun gölgesinde çıkmış olan “*asalak sınıfı*”, Şam'daki kamu sektörüyle yakın işbirliği içindeki işadamları zenginliklerini düzenli olarak artırırken özellikle kentsel toplum için ekonomik durum oldukça kötüleşmişti⁵⁵. Ekonominin kötüye gitmesi memurların maaşlarının azalmasına sebep olurken, yaygın işsizlik ve yüksek enflasyon Müslüman Kardeşler için fırsat yaratmıştır. Ekonomideki olumsuz gidişat 1964 yılında, Hama olaylarının çıkışını tetiklemiştir. Öğrenci tutuklamalarını protesto ile başlayan ayaklanmada, Hama tüccarları kepenk indirmiş, camilerden “*Ya İslam ya da İslam*” sloganları ile ayaklanma çağrıları yapılmıştır. Ayrıca, bu ayaklanmaya tek parti yönetiminden çoğulcu sisteme geçişi isteyenlerin de katılımı olmuştur. Ayaklanma, hükümetin demokratikleşme yönünde sözler vermesi ile Mayıs 1964'te sona ermiştir⁵⁶.

Suriye'nin toplumsal ve siyasal yaşamında önemli rol oynayan ve 1950'lerde devlet içinde devlet olma yolunda ilerleyen örgüt programında, bu zamana kadar İslamcı hareketlerin gündeme getirmemiş olduğu toplumsal meselelerle de ilgilenerek, “*Ekonomi milli olacak ve toprak mülkiyetine sınırlamalar getirilerek, köylülerle işçilere geçim kaynağı sağlanacaktır.*” şeklindeki toprak mülkiyetine sınırlandırma yönündeki ifadesi dikkat çekmiştir⁵⁷.

Suriye'de politik İslam'ın yükselişinin, ilerici Arap ulusalcılığının ve Baasçılığın iflas ettiği 1970'lerin sonu ile 1980'lerin başına rastladığı görülmektedir⁵⁸.

1970 yılında faaliyetleri yasaklanan Müslüman Kardeşler Örgütü, 1979 yılına kadar sessiz kaldıktan sonra rejime karşı yoğun bir faaliyet içerisine girerek öncelikle Silahlı Kuvvetler içerisinde, ülkede mezhepler arası gerginliğe ve Sünni-Alevi çatışmasına yol açacak olan Halep Topçu Okulu katliamını gerçekleştirmiştir⁵⁹.

26 Haziran 1980'de, Başkan Hafız El Esad'a karşı düzenlenen başarısız bir darbe girişimiyle doruk noktasına ulaşan eylemler üzerine toplanan Suriye Millet Meclisi, Müslüman Kardeşlere yönelik “*ölüm cezasını*” öngören bir yasayı kabul ederek sert önlemler almıştır. Bu sert önlemler karşısında Irak ve Ürdün'e sığınan örgüt üyeleri rejim aleyhtarı faaliyetlerini canlı tutabilmek amacıyla bildiriler dağıtıp eylemlerini devam ettireceklerini kamuoyuna duyurmaktan da geri kalmamışlardır.

1982 yılında Hama'da, Müslüman Kardeşler tarafından başlatılan büyük ayaklanma, Rıfat Esad ve Ali Haydar komutasındaki birlikler ve ordunun diğer bazı birliklerince adeta bir katliama dönüştürülerek bastırılmış, Hama şehri bir harabeye dönmüştür. Bu ayaklanma, Müslüman Kardeşler için büyük bir darbe olmakla birlikte o tarihten Arap Baharı sürecine gelinceye kadar örgütün Suriye içinde önemli bir faaliyetine rastlanmamıştır. Ancak, Müslüman Kardeşler Örgütü, Hafız Esad rejiminin devrilmesi için çeşitli yöntemler izleyerek

⁵⁵Ortadoğu'da Sivil Toplum Sorunları, der. Ferhad İbrahim, Heidi Wedel, çev.Erol Özbek, İletişim yay., İstanbul, 2007, s.99-100.

⁵⁶Bulut, a.g.e., s.221-222.

⁵⁷A.g.e., s.214-215.

⁵⁸A.g.e., s.202.

⁵⁹Balbay, a.g.e., s.90.

sürgündeki eski Baasçılar ve diğer rejim aleyhtarı gruplarla ilişkilerini geliştirerek “Suriye'nin Kurtuluşu İçin Ulusal İttifak” içine girmişlerdir⁶⁰.

1982 Hama Olaylarının kanlı bir şekilde bastırılması, yönetim açısından sadece askeri bir hesaplaşma olmamış, aynı zamanda Baas rejiminin siyasi ve ideolojik olarak da başarı kazanmış olduğunu göstermiştir. Müslüman Kardeşlerin Şura Meclisi, Şubat 1997'de bir bildiri yayımlayarak, yönetimi suçlamadan, Hama Ayaklanması'nın bastırılmasının büyük bir trajedi olduğunu belirtmiştir. Buna karşın, “*Milli çıkarların simgesi Suriye'nin birliği ve İslam Ümmeti'nin iyiliği için, açılan yaraların telafi edilmesini*” istemiştir. Hatta Ürdünlü Müslüman Kardeşler lideri, 1998'de Suriyeli din kardeşlerinden, Esad yönetimine karşı saldırılarının durdurulmasını istemek için arabulucu olmuştur.

Anayasasında İslam dinini doğrudan bir referans olarak almayan ve bu anlamda laik bir devlet anlayışına sahip olan Suriye anayasası, devlet başkanının Müslüman olmasını şart koşmakta ve meşruluğunun kaynaklarından birinin de “*İslam fıkhı*” olduğuna işaret etmektedir⁶¹.

Laik devlet anlayışına sahip Suriye parlamentosundaki temsil durumuna bakıldığında, Hükümet tarafından 1990, 1994 ve 1998 seçimlerinde kendine yakın din adamlarının parlamentoda temsiline izin verildiği görülmektedir. 2003 yılında sayısı 1 olan din âlimi milletvekili 2007 seçimlerinde 3'e çıkmıştır⁶².

Baas yönetimi, bir yandan kendisine düşmanlık yapan Batılı ülkelere (özellikle ABD) ve İsrail'e karşı İslamcılarının desteğini alırken; diğer yandan da “*ben yıkılırsam, yerime köktendincilik ve İslamcılık gelir*” mesajını vermeye çalışmıştır⁶³.

Arap Baharından etkilenen Suriye'de, Esad rejiminin sadece muhalifleri değil aynı zamanda taraftarları da vardır. Rejimi destekleyenler içerisinde de, Esad sonrası daha baskıcı bir iktidar gelir korkusu ile destek olanlar da vardır⁶⁴.

Suriyeli Müslüman Kardeşler süreç içerisinde, Esad rejiminin çökeceğini ancak bunun zaman alacağı görüşündedirler. Suriye'ye yönelik herhangi bir yabancı askeri müdahale görmek istememektedirler. Müslüman Kardeşler, olaylardan 9 gün önce, Esad'a reform yapması konusunda çağrıda bulduklarını ama Esad'ın Suriye halkının demokrasiye hazır olmadığını belirterek görmezden geldiğini ifade etmektedirler. Müslüman Kardeşler, bu rejimin ülkeyi mezhep savaşı içine sürüklemeye çalıştığını ve Suriye halkının da bunun farkında olduğunu belirtmişlerdir.

Suriye Müslüman Kardeşler Başkanı Muhammed Riyad el-Şukfa, dini bir devlet empoze etme amacında olmadıklarını ve hedefin gerçekleşmesi halinde, hiç kimsenin göz ardı

⁶⁰A.g.e., s.91-92.

⁶¹Laik Suriye anayasasını “genel İslami kurallarla belirlendiği” ibaresi konuldu. Sonraki yıllarda Hafız Esad, İslamcıların sert eleştirileri karşısında, gecenin bir vaktinde Şam'daki ünlü Emevi Camisi'ne giderek Sünni din âlimleri önünde “Müslüman” oluverdi. Bu vaftiz töreni resmen duyuruldu. Zira anayasaya göre, devlet başkanı, “Müslüman” biri olmalıydı.--- Alevi (Nusayri) mezrepli olan Hafız Esad, iktidara geldiğinde, mezhepçilik yapmadığını ve Müslüman geleneğini sürdürdüğünü göstermek amacıyla Sünni camilerde namaz kıldı, hac ve umre ziyareti için Mekke'ye gitti. Ancak İhvacılar, Hafız Esad ve yol arkadaşlarının dinden çıkmış, sapık inançlı kâfirler olduğu yolundaki karşıt propagandayı hızlandırdılar. Bulut, a.g.e., s.204-205.

⁶²A.g.e., s.202-203.

⁶³A.g.e., s.205.

⁶⁴Nikolaos Van Dam, “Syrian Future Scenarios”, <http://www.joshualandis.com/blog/?p=12848&cp=all>

edilmeyeceğini ifade ederek, tüm Suriye vatandaşları için din temelinde hiçbir ayırım ya da mezhep gözetmeden eşit haklar ve görevler verileceğini belirtmiştir⁶⁵.

Suriye'nin mezhepsel temelli dini yapısı ve başta İran olmak üzere İran'ın müttefiki olan bazı ülkelerin Esad rejimi yanında yer alması, Suriye'yi diğer ülkelerden farklı bir konuma getirmiştir⁶⁶. Bu nedenle, Yusuf Karadavi başkanlığındaki Dünya Müslüman Âlimler Birliği, Suriye'deki hükümet karşıtı protestoculara destek verilmesini, Körfez ülkeleri liderlerine silahlandırma yönünde çağrıda bulunmuştur⁶⁷. Bahreyn'deki halk gösterileri (kısmen Sünni- Şii çatışması) sırasında Körfez İşbirliği Konseyi bünyesindeki Yarımada Kalkanı (Peninsula Shield) kuvvetlerinin müdahale ettiği gibi Suriye'ye yönelik de müdahale edilmesi çağrısı yapılmıştır⁶⁸.

Mısır'daki Son Gelişmelerde Müslüman Kardeşler

Siyasi, kültürel ve dinsel olarak Arap- İslam dünyasındaki en modern ve aynı zamanda hem İslami reform hem de aşırıcılık⁶⁹ gibi İslamcı faaliyetler açısından en renkli ülke sayılan Mısır, 1980 yılından itibaren İslam'ın “*Devlet dini olduğunu*” kabul etmiş, şeriatı da, içerik olarak yasa ve kuralların temel referans noktası olarak almıştır.

80 milyonluk nüfusun % 90'ı Müslüman olan Mısır'da, Sünnilik (Şafilik) egemen bir mezhep olmakla birlikte çok az oranda Şii ve bazı Batı mezhepleri vardır. Doğu Kilisesi'ne bağlı Kıptilerin oluşturduğu Hristiyanların oranı ise % 10 ile % 20 arasında değişmektedir. Mısır halkının büyük çoğunluğunun Sünni mezhebinden olması, mezhepler arası çatışmaları engellemiş olsa da bu durum, İslami hareketin gelişmesini ve devamlılığını sağlayan unsur olmuştur⁷⁰.

Mısır halkının engellere aldırılmaksızın, İslam'a olan ilgisi nedeniyle, ülkedeki hemen bütün partiler gerek seçim propagandalarında, gerekse diğer siyasi faaliyetlerinde İslamcı sloganlar ve söylemler kullanmıştır.

Mısır'daki geleneksel İslami akımın en önemli özelliği ılımlılıktır. 1990'lı yıllara gelinceye kadar din adamları, şiddet yoluyla İslami bir yönetimin olabileceğine inanmadıkları için, halkı düzen ile karşı karşıya getirmekten kaçınmışlardır. Şöyle ki, yüzyıllar boyu yabancı sömürge idaresi altında yaşamış ya da devlet başkanı olduğu halde dış güçlerin etkisinde kalmış Mısır toplumunda, yönetim boşluğu ve yönetme acizliği gibi bir durum ortaya çıkmasının halk üzerindeki psikolojik etkileri, kendi iktidarını kurma ve kendi kaderini belirleme gibi temel konularda olumsuz rol oynamıştır⁷¹.

İslamcı faaliyetlerin yoğun olduğu Mısır'da, 1928 yılında Müslüman Kardeşler ismini alan örgüt, toplum içindeki faaliyetleri açısından oldukça etkili olmuştur. Müslüman Kardeşler sadece siyasi bir hareket olarak değil, aynı zamanda bir tür dinsel tarikat olarak da

⁶⁵“Bashar al-Assad is mentally unbalanced- Syrian Muslim Brotherhood Chief”, <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=1&id=27573>

⁶⁶Abdülkadir Yeler, “Aleviler Suriye'nin Neresinde?”, http://tasam.org/tr-TR/Icerik/4491/aleviler_suriyenin_neresinde

⁶⁷“Qaradawi Organization Sponsor Pro- Syrian Opposition Rally In Qatar”, <http://globalmbreport.com/?p=5791>

⁶⁸http://www.siyahgribeyaz.com/2011_03_01_archive.html

⁶⁹ Esposito, a.g.e., s.111.

⁷⁰ Bulut, a.g.e., s.15-16.

⁷¹ A.g.e., s.17-18.

değerlendirilmektedir. Gerçekleştirdikleri eylemler, bir devlet kurmaktan çok, iktidarı ele geçirerek somut bir toplumu İslamileştirme yönünde olmuştur⁷².

Örgütün süreç içinde gelişimine bakılırsa Kral Faruk döneminde, Hasan el-Benna'nın, Kral ve dönemin hükümet başkanı Ali Mahir ile rahatça görüşmesi, Müslüman Kardeşlerle ilişkilerin iyi olduğunun bir göstergesi olmakla birlikte Kral, örgüte sempati beslemiştir⁷³. Kral Faruk döneminden sonra Hür Subaylar tarafından, Mısır ordusu içinde etkili olan Müslüman Kardeşler hariç tüm siyasi partiler ve kuruluşlar yasaklanmıştır⁷⁴.

1970'te Abdulnasır'ın ölümü ve Enver Sedat'ın iktidara gelmesi, İslamcı-sağcı yükselişin dönüm noktası sayılmaktadır. İsrail ile sürdürülen savaşın maliyeti ve Nasırcı Milli Proje'nin başarısızlığından kaynaklanan "kalkınma krizi", siyasal İslam'ın uygun zeminde gelişmesine yol açmıştır. İslamcılar, toplumdaki hoşnutsuzluk ve şikâyetler karşısında, dini kavramlar kullanarak, sade, basit ve soyut sloganlarla kendilerini çekici kılmayı başarmışlardır. Alternatif projelerinin ekonomik ve siyasi ayrıntısına girmeyerek taktik bir üstünlük sağlamışlardır⁷⁵. Ancak, Hüsnü Mübarek'in iktidara gelmesi ile yönetim, Müslüman Kardeşlere yönelik sert önlemler almıştır. Bu önlemler, Kardeşler arasında görüş ayrılıklarının yaşanmasına neden olmuştur. Bazıları, İslam Devleti kurmakta ısrarcı olurken, demokrasi ve özgürlük gibi kavramları Batı'nın propagandası olarak değerlendirerek reddetmiş, diğer kısmı da ancak bu kavramların benimsenmesi ve demokrasi ile İslam'ın birbiriyle çelişkili olmadığını göstererek şiddetten kurtulabileceklerini düşünüyordu⁷⁶.

Mısır Hükümeti'nin almış olduğu şiddet önlemleri, Mısır siyasetinin daha fazla kutuplaşmasına ve radikalleşmesine katkı yapmıştır. Müslüman Kardeşler ile aşırı İslamcı gruplar arasında 1970'lerde başlayan sürtüşme sonrası⁷⁷ Müslüman Kardeşlerin ulusal diyalog çağrıları ve birleşik örgüt olan Cemaat-i İslami'nin şiddetini kınaması büyük sempati ve nüfuz toplamıştır. Müslüman Kardeşlerin ılımlı genel söylemi, hükümetten çok daha fazla kendisine güvenilecek bir görüntü vermiştir⁷⁸.

Mübarek yönetiminin, İslami radikalizmi denetim altında tutma yönünde başarısına rağmen, hayat standardının düşmesi, işsizlik, özgürlüğün ve demokratik hakların azalması sonucunda, toplum genelinde İslami canlanma önemli bir ivme kazanmış, Mısır halkı tabanda daha fazla İslamlaşmıştır⁷⁹.

Hüsnü Mübarek'in 1981'de iktidara geldiği andan itibaren, Müslüman Kardeşler 3 farklı stratejik yol izlemişlerdir. Birincisi, Mısır parlamentosunda geniş kapsamlı olarak diğer küçük muhalefet partileri ile koalisyon oluşturarak grupta temsilci seçmek⁸⁰. Buna örnek olarak, Müslüman Kardeşlerin, 1984 yılında Wafd Partisi ile ittifak kurarak seçimlere

⁷²Oliver Roy, *Küreselleşen İslam*, çev.Haldun Bayrı, Metis yay., İstanbul, 2003, s.31.

⁷³Bulut, *a.g.e.*, s.83.

⁷⁴Yevgeni Primakov, *Rusların Gözüyle Ortadoğu*, Timaş yay., İstanbul, 2009, s.25.

⁷⁵Bulut, *a.g.e.*, s.75.

⁷⁶Çağlayan, *a.g.e.*, s.246.

⁷⁷Maha Azzam, "Islamism Revisited", http://www.wcfia.harvard.edu/sites/default/files/religionseminar_anusseibeh.pdf

⁷⁸Gerges, *a.g.e.*, s.286.

⁷⁹Esposito, *a.g.e.*, s.120.

⁸⁰John Walsh, "Egypt's Muslim Brotherhood", <http://hir.harvard.edu/perspectives-on-the-united-states/egypt-s-muslim-brotherhood?page=0,3>

katılması gösterilebilir⁸¹. İkincisi, Profesyonel öğrenci derneklerini, kurum ve kuruluşlarını kontrol altında tutmak. Üçüncüsü, Mahallelerde ve köylerde sosyal hizmetler ağı kurmak.

Dürüst bir hükümet kurmak ve istihdam yaratmak gibi konularda kendilerini reformcu olarak gören Müslüman Kardeşlerin, kamu hizmetleri alanındaki boşlukları doldurması halk desteğini artırmıştı. Mezun olan genç ve eğitilmiş gençler Nasır döneminden beri devlet işlerinde garantili bir işe sahip olamamış, devlete ağır bir yük haline gelmişti. Bu durumda Müslüman Kardeşler, sosyal destek ağı ile tam sağlık sigortası ve başka hiçbir örgütün sağlayamayacağı diğer önemli sosyal yardım teklifinde bulunmuştur. Öğrenciler için ciddi ekonomik sıkıntı oluşturan ders kitapları, gıda ve ulaşım alanında da geniş sosyal kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca, Müslüman kardeşlerin, sosyal hizmetler alanında yapılacaklar konusunda sözünde durması güvenilirlik sağlamıştır.

1980'lerdeki gelişimiyle Müslüman Kardeşlerin kapsamlı kaynakları kullandığı sosyal hizmet alanındaki çalışmalarının halkı maddi yönden rahatlatması, İslam dünyasında hayranlık uyandırıcı taban örgütlenmesini sağlamıştır. Bu durum, sadece dış dünyaya karşı değil aynı zamanda ülke içinde de İslam'a dönülebilmesi yönünde önemli mesaj olmuştur⁸².

Mısır halkının coşkulu ve aşırı duygusal yapıya sahip olması ile kitleler, herhangi bir coşkulu nutuk karşısında, kısa bir zaman dilimi içinde ve belli tarihlerde saman alevi gibi harekete geçebilmişlerdir⁸³. Bu hareketlerden biri, Mısır'da 2004 yılında baş gösteren (Kifaye Hareketi merkezli) orta sınıf temelli hareket olmuştur. Öğrenciler, öğretmenler ve hâkimler tarafından başlatılan demokrasi hareketi, Hüsnü Mübarek yönetiminin sona erdirilmesi, olağanüstü hal durumunun sonlandırılması, işkencenin son bulması, gazetecilerin ve siyasi tutukluların serbest bırakılması amacıyla yapılmıştır⁸⁴. Müslüman Kardeşler, Mart 2004'te yayımladıkları “*siyasi platform*” ile de İslami bir devlet kurulması önerisinde bulunmuşlardır⁸⁵.

Her ne kadar Müslüman Kardeşler, Hüsnü Mübarek yönetimine alternatif görülmüşlerse de, yasaklı olmaları bir yana etkili bir yönetim programlarının olmadığı da dikkat çekmiştir. Seçim propagandalarında bile sadece “*Çözüm İslamdır*” sloganı dışına çıkılamamıştır. Bu durum, İslamcılarının toplumsal ve ekonomik projelerinin olmadığını göstergelerindedir⁸⁶. Ancak, 2007 yılında özellikle dini temalar içeren seçim kampanyalarına yönelik kanun değişimleri ile kısa bir süre sonra Müslüman Kardeşler üzerinde baskıların artması ile “*İslam çözümdür*” benzeri sloganları terk etmişlerdir⁸⁷.

⁸¹Magdi Khalil, “Egypt’s Muslim Brotherhood and Political Power: Would Democracy Survive?” The Middle East Review of International Affairs, Vol.10, No.1, Marc 2006. <http://meria.idc.ac.il/journal/2006/issue1/Khalil.pdf>

⁸²John Walsh, “Egypt’s Muslim Brotherhood”, <http://hir.harvard.edu/perspectives-on-the-united-states/egypt-s-muslim-brotherhood?page=0,3>

⁸³ Bulut, a.g.e., s.18.

⁸⁴Asef Bayat, “A New Arab Street in Post-Islamist Times”, http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2011/01/26/a_new_arab_street

⁸⁵Magdi Khalil, “Egypt’s Muslim Brotherhood and Political Power: Would Democracy Survive?” The Middle East Review of International Affairs, Vol.10, No.1, Marc 2006. <http://meria.idc.ac.il/journal/2006/issue1/Khalil.pdf>

⁸⁶Bahadır Dinçer, “Müslüman Kardeşler”, <http://www.usakgundem.com/yazar/414/m%C3%BCsl%C3%BCman-kardesler.html>

⁸⁷Serpil Açıklan, “Mısır’da Neler Oluyor?”, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1824>

Yasal bir siyasi parti olarak seçimlere katılmaları yasa tarafından engellenen Müslüman Kardeşler, koalisyon ve ittifaklar kurarak parlamento seçimlerine katılabilmişlerdir⁸⁸. 2000'li yılların başlarında orta kuşak liderleri tarafından Müslüman Kardeşler adına yapılan demokrasi çağrılarında sonra 2005 yılında, Kifaye (Yeter) Hareketi ile işbirliği içerisinde girdikleri seçimlerde başarı gösteren Kardeşler, Meclis koltuk sayısının % 20'sini kazanarak en güçlü muhalefet haline gelmişlerdir⁸⁹. Hatta Müslüman Kardeşlerin bu başarısı, 2006 seçimlerinin gerçekleşmeme nedeni olarak da gösterilmektedir.

2006 yılında Mübarek, Müslüman Kardeşlerin gücünü azaltmak ve yasal siyasi partiye dönüşmesini engellemek için anayasanın 34.maddesinin değiştirilmesini ve referanduma sunulmasını talep etmiştir. Ayrıca, anayasanın 5.maddesinde yapılan değişiklikle dini geçmişini olan, din, ırk ve cinsiyet ayrımcılığına dayanan partiler yasaklanmıştır. Yine anayasanın 76.maddesinde yapılmak istenen değişiklikle de Müslüman Kardeşlerin devlet başkanlığı için aday göstermeleri engellenmek istenmiştir⁹⁰.

Müslüman Kardeşler, Eylül 2007'de yayımladığı program taslağı ile siyasi bir partiye dönüşmenin ilk adımını atmıştır. Çoğunluğun görüşünü yansıtmadığı yönünde eleştirilere maruz kalan taslak, örgüt içinde çatışmalara neden olmuştur. Hatta bir yandan Mısır hükümetinin Müslüman Kardeşlere yönelik baskısı bir yandan da iç çatışma, 2008 yılındaki seçimlerin örgüt tarafından boykot edilmesinin sebeplerinden sayılmıştır⁹¹.

Diğer bir hareket de, 6 Nisan 2008 tarihinde gerçekleşmiştir. Mısırlı gençler, ifade özgürlüğü, ekonomik refah ve yolsuzluğun ortadan kaldırılması için bilgi teknolojisini kullanarak sokak gösterileri ve mitingler düzenlemişler ve tekstil işçilerini desteklemek amacıyla genel bir grev başlatmışlardır. Ancak, halktan tam olarak ne yapmalarını isteyeceklerini bilememeleri nedeni ile kendilerini destekleyen kitleyi harekete geçirme konusunda çok başarılı olamamışlardır. Temelleri 2007 sonunda atılan ve Mısır halkını sokaklara döken 6 Nisan Hareketinin önemli isimleri, Ağustos 2010'da kar amacı gütmeyen bir teknoloji şirketi olarak alt yapılarını geliştirmesine rağmen, 2010 seçimlerinde önemli sayılabilecek gösteriler yapılmasını sağlayamamıştır. Seçim sonrası, özellikle de Tunus'taki ayaklanma sonrasında Mısır'da etkin muhalefet yapmak için alt yapı hazırlamışlardır. 25 Ocak kitle gösterisi de internet üzerinden organize edilmiştir; ama Mısır'daki gösterilerin sadece gençler tarafından basit anlamda facebookta gruplar kurarak, twitter üzerinden mesajlar göndererek gerçekleştiği söylenemez⁹².

2010 seçimleri, Mısır için önem taşımıştır. Çünkü seçimler sonucu Meclis'teki muhtemel oran değişimi, 2011 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçiminde belirleyici rol oynayacaktır⁹³.

Arap Baharı denen süreçte Mısır'daki devrim, gücünü 4 kaynaktan almıştır. Birincisi, Batılı müttefiklerinin desteği ile yükselen Mübarek rejiminden vazgeçme tavrı; ikincisi, İsrail'in müttefiki olan Avrupa ve ABD'nin, Mübarek sonrası otokratik bir yönetim

⁸⁸ Esposito, *a.g.e.*, s.120.

⁸⁹ Çağlayan, *a.g.e.*, s.247.

⁹⁰ *Mısır Parlamentosu'nun üst kanadı Şura Konseyi'nde ve alt kanadı Millet Meclisi'de koltukların en az % 3'üne sahip olan ve aday gösterme tarihinden en az 5 yıl önce kurulan siyasi partiler devlet başkanlığına aday gösterilebileceklerdi.* Ceren Gürseler, "Mısır Anayasası'ndaki Değişiklikler ve Müslüman Kardeşler Örgütü", <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6372106&p=2>

⁹¹ Çağlayan, *a.g.e.*, s.249.

⁹² Asef Bayat, "A New Arab Street in Post-Islamist Times", http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2011/01/26/a_new_arab_street; <http://www.setav.org/public/indir.aspx?vol...pdf..>

⁹³ Serpil Açıklalın, "Mısır'da Neler Oluyor?", <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1824>

kurulmasını sağlamak için Ömer Süleyman'ı desteklemesi; üçüncüsü, İran'daki aşırı İslamcı grubun Mısır'daki devrimi desteklemesi; dördüncüsü ise, Arap dünyasının kalbinde olası yeni bir İslami devrimi isteyen Mısır'ın kendi vatandaşları.

Ne milliyetçi ne de emperyalist özellik taşımayan ve protestocuların daha çok sivil ve coşkulu ruh hallerinin yansıdığı kitlesel protesto gösterisinde⁹⁴ Mısırlıların temel istekleri, daha çok demokrasi ve hükümet içerisinde seslerini duyurabilme güvencesi ile yolsuzlukların bitmesi idi⁹⁵. Kitlesel hareketin tek bir örgüt, ideoloji veya kişi rehberliğinde olmaması ayrı bir önem taşımaktadır. Şöyle ki, sloganları, “*Bizim devrimimiz, halka ait bir devrimdir; ne bir şiddet ve ne de dini bir durum içerir.*” şeklindedir. Ayrıca, yabancılara, Batılılara ve ABD'ye karşı tepki ifadeleri de kullanmamışlardır⁹⁶.

Gösteriler ile birlikte, geniş seçmen kitlesinin bir bölümünü oluşturan Müslüman Kardeşler gibi İslami kuruluşlar kendini göstermiştir. Mısır'daki Müslüman Kardeşler, en büyük ve örgütlü muhalefeti oluşturmasına rağmen gösteriler sırasında lider durumda değildi. Gösterilerin ilk günlerinde, hükümet tarafından misilleme yapılması korkusuyla katılım konusunda çekimser kalmışlardır. Müslüman Kardeşler, taraf olmak zorunda kaldıklarında, Mübarek sonrası herhangi bir yönetime katılmayacakları konusunu açıklığa kavuşturmuşlardır. Ayrıca, gösterilere sahip çıkarak dini bir renk vermeye çalışmamış, muhalif gruplardan oluşan koalisyonu katılmışlardır⁹⁷.

Müslüman Kardeşler, kendi içinde eski ve genç nesil fikir ayrılığı nedeniyle dönüşüm sancıları yaşamıştır. Eski nesil, “*İslam çözümüdür*” anlayışı ile hareket ederken, genç nesil Mısır'da siyasi hayata girmek konusuna yoğunlaşmıştır. Aslında bir bakıma başarmak istediklerini gündeme getirmişlerdir⁹⁸. Aslında bu çatışmanın zirveye ulaşması, 1990'ların ortasında genç ve orta kuşak nesil tarafından Vasat (Merkez) Partisinin kurulması ile gerçekleşmiştir⁹⁹.

Arap ülkeleri, Müslüman Kardeşleri, iktidarı ele geçirmelerinden korktukları için geri planda tutmak için çaba göstermişlerdir. Washington Enstitüsü tarafından yapılan araştırmada, Mısır'da var olan partiler içerisinde ne kadar geride tutulmuşlarsa da Müslüman halktan aldıkları oy oranının % 15 olduğu görülmektedir¹⁰⁰. Bu arada göstericilerle hükümet yetkilileri

⁹⁴Asef Bayat, “Egypt, and the post- Islamist middle east”,<http://www.opendemocracy.net/asef-bayat/egypt-and-post-islamist-middle-east>

⁹⁵Dr.Marvin Weinbaum, “Egypt’s Brothers Rise”,<http://www.mei.edu/Publications/WebPublications/MEICommentaries/CommentariesArchive/tabid/624/ctl/Detail/mid/1531/xmid/1905/xmfid/13/Default.aspx>

⁹⁶Asef Bayat, “Egypt, and the post- Islamist middle east”,<http://www.opendemocracy.net/asef-bayat/egypt-and-post-islamist-middle-east>

⁹⁷Dr.Marvin Weinbaum, “Egypt’s Brothers Rise”,<http://www.mei.edu/Publications/WebPublications/MEICommentaries/CommentariesArchive/tabid/624/ctl/Detail/mid/1531/xmid/1905/xmfid/13/Default.aspx>

⁹⁸Asef Bayat, “Egypt, and the post- Islamist middle east”,<http://www.opendemocracy.net/asef-bayat/egypt-and-post-islamist-middle-east>

⁹⁹Çağlayan, a.g.e., s.247.

¹⁰⁰Charles W. Dunne, “After Mubarak”,<http://www.mei.edu/Publications/WebPublications/MEICommentaries/CommentariesArchive/tabid/624/ctl/Detail/mid/1531/xmid/1651/xmfid/13/Default.aspx>

arasında bir seçim yapmadığını ve taraf tutmadığını bildirerek¹⁰¹ Mısır'da değişim zamanı olduğunu düşünen ABD tarafından, diyalog çalışmalarına Müslüman Kardeşlerin katılması desteklenirken, diğer yandan da örgütün iyi organize olduğu ve ideolojilerinde Amerikan karşıtı bazı ifadeler bulunduğu ifade edilmiştir¹⁰².

Mısır'da Hüsnü Mübarek yönetiminin devrilmesinden sonra, muhalif Müslüman Kardeşler Örgütü liderlerinden Şeyh Karadavi'nin Katar'dan Mısır'a giriş yapmasından sonra¹⁰³, Mısırlı muhalif isimlerden Muhammed el Baradei, Müslüman Kardeşler Örgütü'nü radikal bir örgüt olarak görmediğini, ülkede demokratik kurumlar olmadan yapılacak seçimlerin ancak iktidarın işine yarayacağını ifade etmiştir¹⁰⁴. Aslında Müslüman Kardeşlerin, Mart 2011'de anayasa değişikliği için yapılan referandumda, destekleri ile % 77,2'lik evet oyunun çıkması Mübarek sonrası, Mısır siyasetinde ne kadar etkili olacaklarının bir işareti olmuştur¹⁰⁵.

Sonuç

Mısır'da Hasan el-Benna tarafından 1920'li yıllarda kurulan ve tarihsel süreç içerisinde yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerin etkisiyle bölgeye yayılarak birçok Ortadoğu ülkesinde farklı isimlerle anılan Müslüman Kardeşler Örgütü, temel felsefesi aynı olmakla birlikte buldukları ülkelerin siyasetinde etkili olmuşlardır.

Toplumsal sorunların ve Müslüman dünyasının gerilemesinin nedeni olarak emperyalizmi ve Batılılaşmış eliti gören Müslüman Kardeşlerin temel hedefi, İslam devleti ve Müslüman birliğini kurmak olmuştur. Özellikle halifeliğin kaldırılmasının verdiği rahatsızlıkla İslamcılığı tabana yayarak hedeflerine ulaşma çabası içine girmişlerdir. Bu yüzden, hemen her dönem mevcut rejimler tarafından tehdit unsuru olarak görülmüş ve baskı altında tutulmuşlardır.

Farklı sosyo-ekonomik temellere ve inançlara sahip insanları bir araya getiren ve Arap Baharı olarak isimlendirilen Ortadoğu'nun yeniden yapıldığı dönemin, Müslüman Kardeşler için yeni fırsatlar yarattığı söylenebilir. Buldukları ülkelerde mevcut yönetime karşı olan muhalif kesimler tarafından desteklenmeleri, iktidar olma hedeflerini gerçekleştirme yolunda ilerlemelerini sağlamıştır. Ancak, bölgede Müslüman Kardeşlerin iktidara talip olması şiddete başlaması yönünde endişe yaratmaktadır. Bu endişe, Müslüman Kardeşlerin iktidara geldiğinde devrim hareketinin temel söylemi olan çoğulculuk, demokrasi ve özgürlük talebi ile gerçekleşen Arap Baharının etkisiyle nasıl bir rejim benimseyecekleri yönündedir. Çünkü Hamas gibi bir örnek bu endişelerin haksız olmadığını açıkça göstermiştir

Örgütün en etkili ve köklü olduğu Mısır'da nüfus çoğunluğunun Müslüman olması, Müslüman Kardeşlerin siyasi yaşamda önemli aktör konumuna gelmesini sağlamıştır. Ancak, Mısır halkının da, Müslüman Kardeşlerin iktidar olması durumunda İslamcı bir rejime yönelebileceği endişesi taşıdığı görülmektedir. Son seçimlerde önemli fırsat yakalayan Müslüman Kardeşler, devrim sırasında yan yana oldukları demokrasi yanlıları ile muhalif tüm kesimleri kaynaştırdığı takdirde endişeleri yok edebileceği söylenebilir. Ayrıca, Mısır'daki siyasi ve sosyal tüm gelişmeler, Arap dünyasını etkileyecek boyutta olduğu için demokratik sürecin başlayıp başlamayacağı da önem taşımaktadır.

¹⁰¹ *Ayın Tarihi*, 31 Ocak 2011.

¹⁰² *Ayın Tarihi*, 6 Şubat 2011.

¹⁰³ *Ayın Tarihi*, 18 Şubat 2011.

¹⁰⁴ *Ayın Tarihi*, 19 Şubat 2011.

¹⁰⁵ <http://www.setav.org/public/indir.aspx?yol...pdf...>

Olayların etkili olduğu Suriye’de ise, yaşanan sorunun temelini oluşturan mezhepsel farklılıklar ve son durum göz önüne alındığında, Esad sonrası ülkenin bir iç savaşa sürüklenmesi söz konusu olabilir. Suriye’nin laik devlet anlayışı bütün mezhepleri birleştirici etkiye sahip olmuştur. Bu anlayıştan hareketle, Müslüman Kardeşlerin yönetiminde söz sahibi olması durumunda, etnik yapının çeşitliliği gereği demokrasiyi araç değil amaç edinerek olası bir dini ve mezhepsel çatışmaların önüne geçebilir, uzlaşmacı tavır sergileyerek de her kesimden destek alması tartışılmaz olur.

Ortadoğu, adeta domino etkisi yaratan devrim hareketleriyle sonucu net olmayan sıkıntılı bir sürece girmiştir. Bu durumda, Türkiye’nin tutumu ne yönde olmalıdır ve barışı desteklemek için nasıl bir yol izlemelidir? Sorusuna cevap aramak gerekiyor. Öncelikle kuruluşundan günümüze kadar Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politikasında temel alınan ilke “*Yurtta Barış, Dünyada Barış*” olmuştur ve bu ilkedен hareketle Türkiye’nin bu bölgede barışı desteklemesi gerekir.

Türkiye’nin, diğer Batılı ülkelerden farklı olarak bölgede çok sayıda devlet ile kara ve deniz bağlantısını sağlayan coğrafi etken, Türkiye’nin komşuları ile her türlü ilişkilerine önem vermesi gerektiğini göstermektedir.

Türkiye, Osmanlı Döneminden beri hem bölgeyi hem de etnik yapıyı yakından tanıması yönündeki bu avantajı değerlendirememektedir. Çünkü bölgede etkili olabilmek için o bölgeyi iyi tanımak gerekir. Türkiye’nin hedefi, kendisini sınırlarının ötesinde koruması gerektiği inancıyla hareket ederek, uzun vadeli politika anlayışı ile dış politikaya menfaatleri açısından yaklaşmak olmalıdır. Ayrıca, etnik veya dini gruplarla yakınlaşmadan bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi gelecekte olumlu sonuçlar verebilir. Bölge ülkelerinde kurulacak yeni yönetimlerin, Türkiye’ye karşı düşmanca yaklaşımları ve Batının taşeronu algısı engellenmiş olur.

Türkiye’nin güneyde en uzun kara sınırı olan Suriye’deki kriz, doğal olarak sınır boyundaki illerimizi hem güvenlik hem de ekonomik olarak olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye’nin izleyeceği yanlış politika sonucu, Suriye’de çıkacak olası bir iç savaşın, sınırı aşabileceği ve akrabalık bağlarımız olan ülkede yaşanan olayların Türk vatandaşlarını da etkileyici boyuta ulaşabileceği göz ardı edilmemelidir.

Türkiye, Suriye ile ilgilenirken aslında karşısında İran ve Rusya gibi devletlerin varlığını da unutmamalıdır. Çünkü sorun Esad’ın gidişi değil, Esad’ın gidişi durumunda bölgeyi nasıl şekillendiririm çabasıdır.

Çok eskiye dayanan tarihsel ilişkilerimiz olan Mısır ise, stratejik öneme sahip bir ülke konumundadır. Mısır’ı kontrol etmek, Arap dünyasında etkin olmakla birlikte enerji kaynaklarına, Süveyş Kanalı ile de dünya pazarına hâkim olmak demektir. Yani Mısır dünya liderliği için kontrol edilmek istenen bir ülkedir. Lider olmak isteyen güçlerin hedefinde olan Mısır’a, Arap Baharı’nda Türkiye’nin yoğun bir desteği olmuş, devrim sonrasında da Cumhurbaşkanımızın ve Başbakanımızın ziyaretleri ilişkilerin gelişmesi yönünde olumlu adımlar olmuştur.

Kısacası, Kral Faysal’ın, “*İslam dünyasında bir buçuk devlet vardır. Biri Türkiye, yarısı İran. Çünkü eskiden beri ilmi, askeri ve hukuki olan sadece bu iki devlet vardır. Türkiye ve İran olmadan Ortadoğu’da düzeni kurmak istersen başarılı olamazsın.*” sözüne uygun olarak Türkiye’nin istikrarlı ve barışçıl şekilde adımlar atması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

I- Dergiler

Ayın Tarihi

II-Kitaplar

ARI, Tayyar, “Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Orta Doğu Politikasının Analizi ve İlişkileri Belirleyen Dinamikler”, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, 3.b., Ankara Global Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2006.

BALBAY, Mustafa, *Suriye Raporu*, 2.b., Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2007.

BULUT, Faik, *İslamcı Örgütler 2*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009.

BULUT, Faik, *Şeriat ve Siyaset*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008.

ÇAĞLAYAN, Selin, *Müslüman Kardeşler'den Yeni Osmanlılar'a İslamcılık*, 2.b., İmge Kitabevi, Ankara, 2011.

el-BENNA, Hasan, *Hatıralarım (Müslüman Kardeşler)*, 3.b., Beka yay., İstanbul, t.y.

ESPOSİTO, John L., *Kutsal Olmayan Savaş İslamcı Terör*, Oğlak yay., İstanbul, 2003.

FULLER, Graham E., *İslamsız Dünya*, 2.b., Profil yay., İstanbul, 2010.

GERGER, Haluk, *ABD-Ortadoğu-Türkiye*, 2.b., Ceylan yay., İstanbul, 2006.

GERGES, Fawaz, *Amerika ve Siyasal İslam*, 2.b., Anka yay., İstanbul, 2001.

Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları, der. Ferhad İbrahim – Heidi Wedel, çev.Erol Özbek, İletişim yay., İstanbul, 2007.

PRİMAKOV, Yevgeni, *Rusların Gözüyle Ortadoğu*, Timaş yay., İstanbul, 2009.

ROY, Oliver, *Küreselleşen İslam*, çev.Haldun Bayrı, Metis yay., İstanbul, 2003.

ROY, Oliver, *Siyasal İslamın İflası*, çev.Cüneyt Akalın, Metis yay., İstanbul, 2005.

III-Makaleler

AÇIKALIN, Serpil, “Mısır'da Neler Oluyor?”, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1824>

AMİN, Samir, “Political Islam in the Service of Imperialism”, <http://monthlyreview.org/2007/12/01/political-islam-in-the-service-of-imperialism>

AZZAM, Maha, “Islamism Revisited”, http://www.wcfia.harvard.edu/sites/default/files/religionseminar_anusseibeh.pdf

“Bashar al-Assad is mentally unbalanced- Syrian Muslim Brotherhood Chief”, <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=1&id=27573>

“Qaradawi Organization Sponsor Pro- Syrian Opposition Rally In Qatar”, <http://globalmbreport.com/?p=5791>

BAYAT, Asef, “Egypt, and the post- Islamist middle east”, <http://www.opendemocracy.net/asef-bayat/egypt-and-post-islamist-middle-east>

- BAYAT, Asef, “A New Arab Street in Post-Islamist Times”, http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2011/01/26/a_new_arab_street
- “Bureau of Democracy, Human Rights and Labor”, July-December, 2010 International Religious Freedom Report, http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2010_5/168276.htm
- DAM, Nikolaos Van, “Syrian Future Scenarios”, <http://www.joshualandis.com/blog/?p=12848&cp=all>
- DİNÇER, Bahadır, “Müslüman Kardeşler”, <http://www.usakgundem.com/yazar/414/m%C3%BCsl%C3%BCman-kardesler.html>
- DREYFUSS, Robert, “Political Islam vs. Democracy The Bush Administration’s Deadly Waltz With Shiite Theocrats in Iraq and Muslim Brotherhood Fanatics in Syria, Egypt and Elsewhere”, http://www.tomdispatch.com/post/39971/dreyfuss_on_bush_s_deadly_dance_with_islamic_theocrats
- DUNNE, Charles W., “After Mubarak”, <http://www.mei.edu/Publications/WebPublications/MEICommentaries/Commentaries/Archive/tabid/624/ctl/Detail/mid/1531/xmid/1651/xmfid/13/Default.aspx>
- GÜRSELER, Ceren, “Mısır Anayasası’ndaki Değişiklikler ve Müslüman Kardeşler Örgütü”, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6372106&p=2>
- <http://www.setav.org/public/indir.aspx?yol...pdf..>
- http://www.siyahgribeyaz.com/2011_03_01_archive.html
- KHALİL, Magdi, “Egypt’s Muslim Brotherhood and Political Power: Would Democracy Survive?” The Middle East Review of International Affairs, Vol.10, No.1, Marc 2006. <http://meria.idc.ac.il/journal/2006/issue1/Khalil.pdf>
- MUNSON, Ziad, “İslamic Mobilization: Social Movement Theory and The Egyptian Muslim Brotherhood”, http://www.academics.eckerd.edu/moodle_support/ecU
- PAZ, Reuven, “Targeting Terrorist Financing in the Middle East”, <http://www.e-prism.org/images/Courmayeur-final.pdf>
- VIDİNO, Lorenzo, “The Muslim Brotherhood’s Conquest of Europe”, *Middle East Quarterly* Winter 2005, <http://www.meforum.org/687/the-muslim-brotherhoods-conquest-of-europe>
- WALSH, John, “Egypt’s Muslim Brotherhood”, <http://hir.harward.edu/perspectives-on-the-united-states/egypt-s-muslim-brotherhood?page=0,3>
- WEINBAUM, Dr.Marvin, “Egypt’s Brothers Rise”, <http://www.mei.edu/Publications/WebPublications/MEICommentaries/Commentaries/Archive/tabid/624/ctl/Detail/mid/1531/xmid/1905/xmfid/13/Default.aspx>
- www.aljazeera.com/programmes/empire/2011/04/201141474839623627.html
- YELER, Abdülkadir, “Aleviler Suriye’nin Neresinde?”, http://tasam.org/tr-TR/Icerik/4491/aleviler_suriyenin_neresinde

ZUHUR, Sherifa, “A Hundred Osamas: Islamist Threats And The Future of Counterinsurgency”, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=636> .